

**Alexandru
Marghiloman**

UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA-MUMĂ

27 Martie 1918

Editor:
Stelian Neagoe



**EDITURA
INSTITUTULUI DE ȘTIINȚE POLITICE
ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE
„ION I. C. BRĂȚIANU“**

București, 2018

CUPRINS

Alexandru Marghiloman, un prim-ministru sacrificat pe altarul întregirii României Mari (Schiță biobibliografică de <i>Stelian Neagoe</i>)	5
--	---

ALEXANDRU MARGHILOMAN

I. <i>NOTE POLITICE (extrase)</i> De la Iași la Chișinău pentru izbânda Unirii Basarabiei cu România-mumă	13
---	----

II. <i>UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA</i> Istoricul act reflectat în discursurile parlamentare, iunie – octombrie 1918	37
--	----

III. <i>REINTRAREA BASARABIEI ÎN SÂNUL PATRIEI-MUME</i> Discurs aniversar rostit la 27 Martie 1924	73
---	----

ADNOTĂRI ISTORICE ALE EDITORULUI

1. – După o sută șase ani	94
2. – Resurecția națională: <i>Autonomia, Independența, Unirea</i>	102
3. – Actul Unirii cu Basarabia ratificat de Parlamentul României Mari	131
4. – Tratatul de la Paris	139

FACSIMILE DE PE DOCUMENTE	149
---------------------------------	-----

ILUSTRAȚII	173
------------------	-----

INDICE – nume de persoane	211
---------------------------------	-----



A. Marghita

Lungă întrevedere cu membrii delegației Basarabiei

20 martie/2 aprilie 1918, Iași. — Lungă întrevedere cu *membrii delegației Basarabiei*: Ion Inculeț, președintele Sfatului Țării, doctorul Daniel Ciugureanu, președinte al Consiliului de Miniștri și Pantelimon Halippa, vicepreședinte al Sfatului Țării. — Teza mea: Basarabia prea slabă pentru a trăi singură și despărțită; ucrainenii pândesc nordul și litoralul mării; nici bani, nici armată. Unirea le-ar face un singur serviciu: să oprească dezmembrarea. Ion Inculeț — exagent al lui Alexander Kerenski — nu vrea decât unirea cu autonomie deplină; ceilalți doi, unirea. Le vorbesc de egalitate de drepturi, de miniștri luând loc printre noi etc.

21 martie/3 aprilie. — Poftit la masă pe basarabeni. Pantelimon Halippa îmi spune că Ion Inculeț e vanitos și că, cu greu îl vom aduce la ceea ce voim.

23 martie/5 aprilie. — La ora 11 Consiliu de Miniștri, la care iau parte Ion Inculeț, Daniel Ciugureanu și Pantelimon Halippa. Constantin Stere sosit dimineața, scăpând de un accident grav în gara Pașcani, asistă la ședință. Recapitulez ceea ce expusesem delegației: neputința pentru un Stat mic în formare de a păstra integritatea sa între Ucraina, Austria și România și condițiile ce le consimt în cazul Unirii proclamate de ei.

— Ion Inculeț, după ce reaminti amenințarea lui C. C. Arion, ministrul de Externe: că dacă nu e unire, va fi anexiune, întreabă, dacă este siguranță pentru Basarabia ca să nu sufere vreo amputare în caz de Unire.

— Vorbesc de asigurările verbale, confirmate din partea lui Richard von Kühlmann, de a avea „mână liberă“, în caz că dăm vasele noastre.

— Discuție aprinsă: ceilalți delegați nu spun nimic înțelept, Constantin Stere vorbește mult, dar cu căldură și bun simț. Ion Inculeț se apără ca un slav, viclean și liniștit. Nu știi cum să-l apuci. La sfârșit, pune întrebări: „Se va păstra Sfatul Țării? Se va păstra un Guvern? Care va fi administrația?“. Și Pantelimon Halippa adaugă: „Care va fi dreptul electoral, și dacă femeile își vor păstra votul?“. Răspund: „Sfatul va fi dizolvat, căci Camera și Senatul, din care ei vor face parte, reprezintă Națiunea“. Nu va mai fi Guvern, fiindcă delegații Basarabiei vor face parte din Consiliul de Miniștri, ca miniștri români. Dacă se cere un comitet consultativ, un fel de Consiliu de Stat, îl vom da. Regimul agrar stabilit de ei va fi respectat până la Constituantă și chiar nu se va atinge de el nimeni, dacă primesc indemnitate prealabilă pentru pământurile expropriate. Regimul provincial neatins, și admit ca pentru consiliile județene femeile să-și păstreze votul.

— Strângeri de mână. Felicitări. Dar nu s-a fixat nimic ca program; și Ion Inculeț e tot nedumerit.

— Constantin Stere pleacă mâine cu ei.

24 martie/6 aprilie. — Vizita d-lui Pruncu din Basarabia, membru al Radei din Kiev, foarte naționalist român, voind să organizeze o mișcare de apropiere printre cei 500 000 (?) de români de pe țărmul stâng al Nistrului, de opus pretențiilor ucrainene asupra nordului Basarabiei. Disprețuitor pentru Ion Inculeț și tovarășii săi, „copii proști“, el recomandă pe Dimitrie Semigradov (fost membru al Consiliului de Stat din Petrograd), ca cel mai distins din basarabeni, Vladimir Herta, Paul Gore, care a și fost la mine, generalul Mihail Canacuzino (cneazul), care e încă la Kiev și Pantelimon Sinadino, deși grec.

O zi și o noapte la Chișinău

26 martie/8 aprilie, Chișinău. — Călătorie de noapte cu ministrul de Război Constantin Hârjeu, ministrul de Justiție Ion Mitilineu, Andrei Corțeanu, Generalul Bebe Gârleșteanu, colonel Condeescu, general Ludovic Mircescu, alții. Oprește lungă în gara Ghidighiși (proprietatea lui Alexandru Botezatu). Nu trebuie să sosim prea devreme ca să nu supărăm dulcile obiceiuri rușești. În gară la ora 10 companie de vânători cu drapelul pe peron; pluton de husari basarabeni, trupa republicii; un veteran, generalul Constantin Brăiescu, se prezintă ca ministru de Război. Miniștrii locali, afară de Ion Inculeț care vine mai pe urmă. Explicație: viața începe la ora 11; se lucrează până la ora 3. Se prânzește lung, mult, încet, fumând; seara din nou cină târzie; culcare

la ora 3 de dimineață. Am făcut experiența chiar în acea seară.

Intrare în oraș cu automobilele în cortegiu; pluton de roșiori în frunte și în urmă, ofițeri lângă trăsurile. Cu mine am pe Ion Inculeț; Hârjeu ia pe Daniel Ciugureanu. Puțină lume pe străzi; se adună numai în fața hotelului. Nepăsare? Ostilitate? Mi se explică că, înștiințat seara în ajun la ora 10 și surprins de ora matinală (?), Guvernul n-a putut să ia nicio măsură. De altfel, primarul Alexander Schmidt, vrăjmaș al Unirii, s-a încrucișat cu noi ducându-se la gară pe când noi o părăseam.

Politicește am făcut un mare pas: Constantin Stere asigură că avem majoritatea. „Am făcut 28 de discursuri, spune el, și s-au făcut kilometri de vârbărie“. Constat că toată lumea se agită, dar nimeni nu face nimic lămurit și mai ales nu pare a înțelege că timpul e lucru de preț. Oare țarismul i-a făcut așa? Nicio voință și mai ales un tembelism mai mult decât oriental, dacă e cu putință.

Uniunea proprietarilor nu ia în seamă și disprețuiește tot ce e la putere. Trimit pe delegați la Pantelimon Sinadino, care pare-se trebuia să mă primească la el, dar Guvernul, cu drept cuvânt, s-a împotrivit.

— Ion Inculeț s-a hotărât, mi-a dat asigurare; dar Vladimir Țiganko îi combate influența și divide grupul țăranilor, al cărui leader nediscutat fusese până atunci Ion Inculeț.

— Sosim la Hotel „Londra“, cartierul nostru general. Primesc pe miniștri; sosește apoi arhimandritul Gurie, viceministru pentru Culte, a

aflat că în Biserica din România se făcea multă politică și se arată îngrijorat; liniștesc temerile sale*.

— Petre Cazacu și Victor Cădere mă pun în curent cu tratativele; pentru ei e o boală a voinței care pricinuiește toate șovăielile.

— Constantin Stere intră, iese, lucrează, vede diferitele partide și-mi spune: „Trebuie să fac pe nebunul cu nebunii, și pentru unii revoluționari să mă arăt mai aprins ca ei. E un pas de trecut: îi vom pune în 6 luni la același nivel cu restul țării“.

— Vizite oficiale. Seara la dl Vladimir Herța prânz de 40 tacâmuri. Prințesele Trubețkoi și Cantacuzino, d-na Gore, d-na Istrati și fiica sa, multe doamne; după ora 12 concert George Enescu, Socrate Barozzi-violonistul, doamna Anastasia Dicescu-soprana. Nicio vorbă de politică.

Actul Unirii s-a votat !

27 martie/9 aprilie, Chișinău. — Împotriva obiceiului de a se scula la ora 11, astăzi toți găsesc mijloc să fie matinali.

— Un asalt puternic al lui Mihail Savenco în chestiunea proprietății: marii proprietari ar fi răspândit zvonul că le vom înapoia proprietățile.

* Cu ocazia vizitei la Chișinău, premierul României a oferit câteva ajutoare bănești: episcopului vicar Gavril i-a remis 20 000 lei „pentru populația sărmană din Chișinău“, arhimandritului Gurie 20 000 lei „pentru operele bisericești“, marelui rabin 10 000 lei „pentru înlesnirea întemeierii ospiciului de bătrâni proiectat de comunitatea israelită din Chișinău“, Primăriei Chișinăului 50 000 lei „pentru oferte de asistență din oraș, hotărâte de consiliul comunal local“.

Respect pentru — Constantin Stere aduce formula unui compromis între grupuri; primesc clauzele, modificându-le puțin. Găsesc mai ales un articol final care lasă Constituantei grija să regleze tot. Acest compromis e privitor deci la perioada de tranziție.

— Vizitele lui Roman Dolivo-Dobrovolski, mare-mareșal al nobilimii din Basarabia, și a lui Constantin Ignatievici Pisarievski, mareșal al nobilimii din Bender, mă obligă să le spun că proprietarii trebuie să aibă răbdare și mai ales să se pregătească să ia parte la alegerile de Constituanta; Guvernul nu le va fi atunci ostil.

— *În du-te-vino, dimineata trece repede. Iau masa în grabă, primind în același timp. La ora 3½ ne ducem la Sfatul Țării: ar fi voit să mai întârzie un ceas, dar mă opun. Fără escortă și numai cu civilii, în plus Ludovic Mircescu. Când intrăm, sala întreagă aclamă; câțiva îndărătnici stau nemișcați pe locurile lor dar fără să protesteze sau să manifeste. Pronunț un discurs vibrant, puternic aplaudat și dau citire condițiilor formulate; pentru a respecta suveranitatea lor declar că părăsesc palatul, dar îi rog să păsească la acte.*

— *Ne ducem la Cercul Militar; un ceai foarte bine servit. Toți generalii și ofițerii superiori prezenți. Așteptăm cu înfrigurare. Pe la ora 7, colonelul Condeescu vine să anunțe că putem merge la Sfat, căci se începe despuierea votului. Prin 80 de voturi se hotărâsc că votul va avea loc prin apel nominal și deschis. Când urcăm*

scările, în mijlocul unei emoții de nedescris, ni se anunță că prin 86 voturi, contra 3, plus 35 abțineri, Unirea a fost votată. Vreau să felicit pe Constantin Stere: o criză de lacrimi îl aruncă în brațele mele. Petre Cazacu plânge. Generalii se îmbrățișează cu deputații. Generalul Constantin Hârjeu, cu ochii umezi, îmi spune că nu va uita niciodată că i-am permis să trăiască alături de mine această oră de neuitat. Toți sunt așa de mișcați încât nu pot vorbi. Eu însumi, amintindu-mi tot ce m-au făcut să îndur, nu pot să descleștez dinții.

— *În sfârșit, ședința solemnă trebuie să înceapă. De data aceasta sosisem cu escortă de cavaleri și cu toți generalii. Înconjurați de ei intrăm în sală, luminată ca ziua și înțesată de lume.*

— *Ion Inculeț proclamă votul și declară că Adunarea (nu lipseau decât 13 deputați) a adoptat decizia Blocului Moldovenesc ca să se unească cu România. Mă urc la tribună și declar că „în numele poporului român și al Regelui său Majestatea Sa Ferdinand I (Ovații.) iau act de hotărârea Sfatului și proclam Basarabia unită, de data aceasta pentru totdeauna, cu România una și nedivizibilă“.*

(E o adevărată frenezie.)

Adaug: „Să ne înclinăm în fața geniului rasei noastre care a permis poporului Basarabiei să-și păstreze vie, printre veacuri, scânteia care la prima suflare a libertății a aprins inimile lor, și să salutăm adânc pe acești oameni (arătând pe cei de la Guvern), care fără preocupări egoiste,

putând să rămână conducătorii unui Stat, au voit mai bine să fie servitorii unei națiuni“.

Ne ducem apoi la Catedrală, unde arhimandritul Gurie, după ce a ținut o scurtă cuvântare și a proclamat pe Rege și pe Regină Suverani ai Țării, a slujit un Te-Deum. Foarte multă lume.

— La ora 9 în sala Cazinoului dau un prânz de 220 tacâmuri Sfatului Țării și notabililor orașului. Toată lumea, inclusiv proprietarii mari, au primit cu grabă invitația mea.

— Părăsesc Chișinău la ora 1 dimineața.

Regina și Regele sunt mulțumiți

28 martie/10 aprilie, Iași. — Sosesc la gară câteva minute de trenul care aduce pe Regina și pe Principele Carol dintr-o excursie pe front, făcută împreună cu Regele care continuă cu Simion Mehedinți și care se va înapoia mâine.

Regina coboară foarte grăbită, îmi spune câteva cuvinte arătându-și mulțumirea de fericitul eveniment. Principele îmi exprimă părerea de rău de a mă fi văzut atât de puțin, apoi pleacă în grabă.

29 martie/11 aprilie. — Mă duc la gară să primesc pe Rege. E mulțumit. Știam printr-un aviz telefonic de la Costică Stoianovici din Bârlad, că Regele era neliniștit de tăcerea mea și că depeșa mea din Chișinău l-a înveselit.

— La ora 11, la Rege; dau seamă de ceea ce s-a petrecut la Chișinău. Niciun cuvânt de mulțumire!

Serbări în cinstea basarabenilor

30 martie/12 aprilie, Iași. — Serbări în cinstea basarabenilor: Ion Inculeț, miniștrii, Constantin Stere și Pantelimon Halippa.

— La ora 10 primire la gară, mulțime mare, aclamații.

— Cortegiu pentru a merge la Mitropolie: fiecare ministru ia în trăsură sa un coleg basarabean. La ora 11½ sosirea Curții; perechea regală în trăsură à la Daumont. Foarte frumos *Te-Deum*. Mulțime în biserică ca și afară; foarte bun cor. Liberalii au venit toți, chiar și Ion I. C. Brătianu; foștii conservatori (takiștii) s-au abținut toți. Doamna Dimitrie Greceanu s-a însărcinat, prin fața care mi-o arată, să anunțe această abținere. D-nele se plâng că n-au primit invitații, care de altfel nu s-au trimis nimănui.

După un cerc ținut la Palatul Mitropolitan, trecerea în revistă a trupelor pe strada Ștefan cel Mare. Ce ținută măreață și ce adevărată faptură de oameni erau acești soldați; ochiul viu, fața bronzată, înfățișarea deșteaptă.

— La ora 1¼ dejun la Palat. Toastul Regelui. Mă întrebase dacă trebuie să-l țină și l-am încurajat cu tărie; atunci: „N-am moștenit darul cuvântului, dar ceea ce spun, spun din toată inima“*.

— Ion Inculeț a avut voie să răspundă. A lăudat scrisoarea publică în *Monitorul Oficial* prin care Regele arendează moșiile sale Obștilor țărănești și a dat Regelui titlul de Christianski Karoli („Regele Țăranilor“).

* Vezi textul succintului discurs regal la pp. 128-129 ale volumului de față.

Respect pe După masă, Regele decorează pe basarabeni. Constantin Stere e numit Mare Ofițer al ordinului „Steaua României“. Mulțumește călduros. Regele e de o rară veselie și foarte familiar.

— La ora 3½ manifestății. Se joacă *Hora Unirii*. Principesele regale se coboară în stradă cu câțiva basarabeni și o joacă printre popor.

— La ora 8½ dau un prânz în sufrageria Mitropolitului. Ministrul de Război Constantin Hârjeu mă laudă în toastul lui. E prima oară că românii par a-și da seama că am luat parte cu ceva în marele act care s-a îndeplinit!

O delegație a preoților din Basarabia

9/22 aprilie, Iași. — O delegație a preoților din Basarabia: ei se tem să nu se despoaie parohiile lor de pământurile ce au — destul de întinse — câteodată 60–80 desetine. Îi liniștesc. Asupra bunurilor mănăstirilor ei au 25% pentru școli; le este frică de o secularizare și, dacă nu-i decât expropriere, ei propun ca asupra rentei constituite în schimbul exproprierii, să li se rezerve această parte; sunt de acord, afară dacă școlile nu trec cu totul pe seama Statului! Învoirile lor financiare, azi în ființă, nu vor fi tulburate.

*Ion Inculeț și Daniel Ciugureanu,
numiți miniștri*

— Ion Inculeț și Daniel Ciugureanu, numiți miniștri fără portofoliu, ca basarabeni, depun

jurământul. Constantin Stere insistase ca să depună jurământul în formele religioase obișnuite: „Trebuie să se plece, căci sunt împușcă-în lună!“.

Trupele în Basarabia...

30 aprilie/13 mai și 1/14 mai. — Lucru zdrobitor. În plus două Consilii. Atrag atenția ministrului de Război Hârjeu asupra ținutei rele a trupelor în Basarabia. Pe Nistru, vânătorii patronează contrabanda; cavaleria lui Mihail Schina se poartă ca într-o țară cucerită. Generalul Ioan Rășcanu cenzurează în gazete propriile mele declarații; un ofițer a bătut pe unul din delegați, pe care locuitorii germani vor să-l trimită la București.

17/30 iunie, Iași. — Deși suferind, *Regele deschide Parlamentul*. E întovărășit de Principele Carol, care ieri încă era lipsă și a cărui prezență am cerut-o.

... Adunarea destul de rece la intrarea Regelui, foarte caldă la pasajele privitoare la pace, la Basarabia și la Armată.

Trimisul Guvernului Provizoriu românesc de la Cernăuți

21 octombrie/4 noiembrie, Iași — Devreme sosește Vasile Bodnărescu, condus de fostul deputat takist Nicu Gherghel. Bodnărescu este trimisul Guvernului Provizoriu românesc de la Cernăuți. Împuternicirea lui e semnată de Iancu